
ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА

УДК 336.22: 005.334

В. А. Нехай, к. е. н., доцент,
К. В. Гнедіна, к. е. н.**ПОДАТКОВІ РИЗИКИ: ЗМІСТ ТА МЕТОДИ ЗНИЖЕННЯ**

Анотація. У статті проведено аналіз та узагальнено причини і умови виникнення податкових ризиків. Наведено загальні та визначено адекватні методи оцінки податкових ризиків для суб'єктів господарювання. Зазначено, що податкова політика підприємства є невід'ємною складовою політики бухгалтерського обліку. Визначено та обґрунтовано основні етапи податкового планування на підприємстві. Доведено, що податкове планування є ефективним методом управління податковими ризиками з метою їх зниження.

Ключові слова: планування, податкові ризики, методи оцінки ризиків.

В. А. Нехай, к. э. н., доцент,
Е. В. Гнедина, к. э. н.**НАЛОГОВЫЕ РИСКИ: СОДЕРЖАНИЕ И МЕТОДЫ СНИЖЕНИЯ**

Аннотация. В статье проведен анализ и обобщены причины и условия возникновения налоговых рисков. Приведены общие и определены адекватные методы оценки налоговых рисков для субъектов хозяйствования. Отмечено, что налоговая политика предприятия является неотъемлемой составляющей политики бухгалтерского учета. Определены и обоснованы основные этапы налогового планирования на предприятии. Доказано, что налоговое планирование является эффективным методом управления налоговыми рисками с целью их снижения.

Ключевые слова: планирование, налоговые риски, методы оценки рисков.

V. A. Nekhai, Candidate of Economic Science, Associate Professor,
K. V. Hnedina, Candidate of Economic Science**TAX RISKS: CONTENT AND METHODS OF REDUCTION**

Abstract. The causes and conditions of tax risks are analyzed and generalized in the article. The general tax risks assessment methods are represented and adequate methods are defined for the business entities. It is noted that the tax policy of the enterprise is the integral component of the accounting policy. The main stages of tax planning at the enterprise are defined and substantiated. It is proved that tax planning is an effective method of tax risk management for the purpose of their reduction.

Keywords: planning, tax risks, risk assessment methods.

Экономисты считают, что государственные доходы могут быть беспредельны. Однако эти пределы существуют: предел, выше которого поднимать налоги нежелательно; предел, выше которого поднимать налоги опасно; и, наконец, предел, выше которого это чревато катастрофой. Все эти пределы четко определяются экономической теорией и историческими фактами. Сирил Норткот Паркинсон. Из книги «Закон и доходы»

Актуальність теми дослідження. З прийняттям Закону України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо податкової реформи» від 28.12.14 №71-VIII податкова система України зазнала суттєвих змін у порядку адміністрування та сплати податків та зборів. Скасовано збір за провадження деяких видів підприємницької

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА

діяльності, збір у вигляді цільової надбавки до діючого тарифу на природний газ для споживачів усіх форм власності, збір на розвиток виноградарства, садівництва і хмелярства. Трансформовано тринадцять податків і зборів у п'ять: акцизний податок, екологічний податок (з палива), збір у вигляді цільової надбавки до діючого тарифу на електричну та теплову енергію – акцизний податок; екологічний податок – екологічний податок (крім палива); плата за користування надрами, збір за користування радіочастотним ресурсом, збір за спеціальне використання води, збір за спеціальне використання лісових ресурсів – рентна плата; податок на нерухоме майно, плата за землю – податок на майно; єдиний податок, фіксований сільськогосподарський податок – єдиний податок.

Таким чином, на 01.01.2015 кількість податків і зборів скоротилася з 22 до 11. У відповідності до ст. 9 Податкового кодексу України до загальнодержавних податків відносяться: податок на прибуток підприємств, податок на доходи фізичних осіб, ПДВ, акцизний податок, екологічний податок, рентна плата, мито. Статтею 10 ПКУ визначаються місцеві податки та збори: податок на нерухоме майно, єдиний податок; збір за місця для паркування транспортних засобів, туристичний збір.

Дані зміни у податковому законодавстві дозволили Україні значно підвищити свій рейтинг у порівняльній оцінці переваг та недоліків податкових систем «Paying Taxes», в якому наводиться порівняльний аналіз податкових систем 189 держав, що готується Всесвітнім банком, консалтинговою компанією PwC та Міжнародною фінансовою корпорацією (IFC) і є частиною рейтингу Всесвітнього банку "Ведення бізнесу". За даними звіту, Україна продемонструвала значний темп росту в рейтингу: з 164 місця (2014 р. [1]) піднялася на 108 (2015 р. [2]), при цьому податкове навантаження скоротилося з 54,9 % до 52,9 %, загальний час для виконання податкових розрахунків скоротився з 390 годин до 350 годин.

Але слід зазначити, що значну роль відіграє не так, власне, податкове навантаження, тобто сума податків, а їхня кількість і складність адміністрування. Це, в свою чергу, призводить до уповільнення процесів економічного відтворення, «тінізації» економіки, зниження ділової активності суб'єктів господарювання, намагання підприємства будь-яким шляхом мінімізувати податки.

Тому критерієм оцінки якості управлінських рішень у сфері податкових ризиків та податкової діяльності підприємства повинна бути не стільки оптимізація прибутку з метою мінімізації податкових платежів, скільки податкове планування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематиці податкових ризиків присвячені роботи І. Б. Атаманенка, П. К. Бечко, В. В. Вітлінського, О. Д. Вовчак, О. М. Десятнюк, В. М. Гранатурова, А. М. Соколовської, О. М. Тимченко, І. Б. Ясенової та багатьох інших вчених. Питання управління податковими ризиками досліджували такі вітчизняні науковці, як К. В. Замятіна, Р. В. Подольчак, Ю. А. Романовська, Т. М. Чернякова та інші. Серед найбільш вагомих робіт із питань теорії та практики оподаткування, які пов'язані із досліджуваною тематикою, варто виділити праці відомих вітчизняних вчених: В. Л. Андрущенко, В. П. Вишневського, І. О. Луніної, П. В. Мельника, В. М. Опаріна, В. А. Онищенко, А. М. Соколовської та інших. Незважаючи на потужний науковий доробок у галузі дослідження ризиків, сфера податкових ризиків залишається малодослідженою у питаннях загального визначення та механізмів управління податковими ризиками.

Постановка завдання. Метою дослідження є узагальнення та визначення особливостей виникнення податкових ризиків, виокремлення методів аналізу рівня податкових ризиків та розробка практичних рекомендацій щодо податкового планування, проведення аналітичної роботи з метою зниження ступеня податкових ризиків.

Викладення основного матеріалу. Поняття ризику знайоме людству ще з давніх часів. У першу чергу, він асоціювався з чимось невідомим та можливими втратами. Протягом еволюції економічних відносин ризик набуває все більшого значення і сьогодні вже можна говорити про самостійну науку – теорію ризику.

Окрім питання ризику та невизначеності висвітлювалися А. Смітом, Дж. Міллем, А. Пігу, А. Маршалом, Й. Шумпетером, Дж. М. Кейнсом. Динаміка економічних відносин вносить свої ко-

---

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА

рективи у теорію ризику, які розглядаються такими сучасними науковцями, як: О. Альгін, І. Балабанов, І. Бланк, В. Вітлінський, М. Клапків, В. Кравченко, А. Старостіна, О. Устенко та багатьма іншими [3-8].

Незважаючи на різноманітність поглядів різних вчених щодо визначення поняття ризику, слід виділити спільне у їх баченні ризику: по-перше, ризик є наслідком невизначеності, що породжується недостатністю інформації при прийнятті управлінських рішень, конфліктністю соціально-економічного середовища, динамікою як зовнішнього середовища, так і безпосередньо у системі; по-друге, реалізація ризику носить ймовірнісний характер; по-третє, ризик асоціюється із втратами.

Зазначений підхід до розуміння сутності ризику слугує науковою базою для формування вихідних положень у сфері податкових ризиків, бо їй притаманні всі основні умови, що визначають виникнення ризиків. До таких умов науковець В. Гранатуров відносить наявність невизначеності, необхідність вибору альтернативи та можливість оцінки ймовірності її реалізації [8].

До чинників, що зумовлюють невизначеність у сфері оподаткування слід віднести:

- недетермінованість процесів, пов'язаних із оподаткуванням. Досить важко передбачити зміни податкового законодавства, кон'юнктуру ринку, що може вплинути на формування бази оподаткування;

- реформування та трансформація національної системи оподаткування;

- конфліктність податкових правовідносин.

Серед основних джерел виникнення податкових ризиків, на нашу думку, слід виділити зовнішні та внутрішні джерела. Наслідками реалізації податкових ризиків у результаті впливу зовнішніх джерел, таких як: зміна у податковій політиці держави – введення нових податків та обов'язкових платежів; збільшення ставок оподаткування; зміна методики розрахунку бази оподаткування; зміна строків нарахування та сплати податків, як правило, є збільшення витрат підприємства та прямі фінансові втрати. Зміни у податковому законодавстві щодо умов та строків сплати податків призводять до відхилення від загального плану руху грошових коштів і порушення строків надходження та видатків грошових коштів.

Щодо внутрішніх джерел, слід виділити наступні: неузгодженість бухгалтерського обліку та податкових розрахунків; негативні зміни у діяльності підприємства; недосконалість податкового планування; невідповідний рівень кваліфікації працівників, що також може призвести до прямих фінансових втрат та фінансових санкцій у вигляді донарахування суми податків, штрафів, пені. Так, наприклад, згідно п. 119.2. ст. 119 ПКУ неподання, подання з порушенням встановлених строків, подання не у повному обсязі, з недостовірними відомостями або з помилками податкової звітності про суми отриманої оплати від фізичних осіб за товари (роботи, послуги) - тягнуть за собою накладення штрафу у розмірі 510 гривень.

Слід зазначити, що згідно із чинним податковим та адміністративним законодавством, фінансові санкції можуть бути застосовані як безпосередньо до підприємства, так і до його керівництва, а у разі виявлення певних податкових правопорушень - передбачена кримінальна відповідальність.

На нашу думку, негативними наслідками у сфері податкових ризиків слід вважати не тільки прямі фінансові втрати, фінансові санкції, а й недосягнення цілей визначених податковою політикою підприємства.

Таким чином, пропонується наступне визначення категорії податковий ризик для суб'єктів господарювання: податковий ризик – ймовірність втрат, спричинена невизначеністю і конфліктністю податкової сфери та можливість виникнення негативних наслідків у процесі прийняття управлінських рішень щодо реалізації податкової політики підприємства [9]. Стосовно питань податкової політики, яка є невід'ємним елементом політики бухгалтерського обліку, докладніше розглядалося у статті «Політика бухгалтерського обліку в бюджетних установах: зміст та структура» [10].

Ефективна стратегія поведінки в умовах ризику дає змогу виявляти схильність до ризиків, аналізувати та оцінювати їх, обирати і застосовувати адекватні методи управління ними,

---

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА

здійснювати оперативний контроль, що забезпечить суб'єктам господарювання досягнення поставлених цілей з найменшими втратами.

До основних методів управління ризиком, які можна використовувати як незалежно, так і в комплексі, належать:

- ухилення від ризику – відмова від операцій, пов'язаних з ризиком. Однак уникнення ризику веде до можливого зменшення прибутку у разі відмови, а значить виникнення інших видів ризику;

- управління ризиком – своєчасне виявлення менеджментом підприємства процесів, що можуть призвести до можливих втрат;

- поглинання (сприйняття) ризику - визнання втрат і їх пряме чи непряме фінансування за рахунок внутрішніх або зовнішніх джерел;

- передача ризику іншій особі (страховику, консалтинговій фірмі тощо);

- розподіл ризику між контрагентами.

З перелічених методів розглянемо управління ризиком менеджментом підприємства.

Управління будь-яким процесом, в тому числі і економічними ризиками, складається з певних етапів. В управлінні ризиками можна виділити наступні [7]:

- комплектація. На даному етапі менеджментом підприємства оцінюється можливість виникнення всієї сукупності ризиків, незважаючи на ступінь впливу їх на діяльність підприємств;

- ідентифікація. Встановлюються всі можливі параметри можливого ризику;

- перевірка. Вирішення питання про доцільність здійснення обраного напрямку діяльності;

- якісний та кількісний аналіз ризику з визначенням ступеня ризику та його впливу на діяльність підприємства;

- зниження ступеня ризику. Пошук та розробка механізмів зменшення ступеня конкретного виду ризику;

- планування реагування на випадок реалізації ризику;

- контроль реалізації ризику;

- реагування. Здійснення раніше намічених дій у випадку реалізації ризику;

- перспективний аналіз.

Одним із важливих етапів управління ризиком є його оцінка. Серед науковців немає розбіжності у визначенні методів оцінки ризику, які поділяють на якісні та кількісні [3-8]. Якісна оцінка, як правило, зводиться до визначення сфери можливих ризиків, визначення чинників, що на них впливають та попередньої оцінки їх небезпеки у разі реалізації. При якісній оцінці ризиків важливо не тільки порівняти доходи із можливими втратами, а й проаналізувати можливі наслідки після реалізації ризику. Основним завданням якісної оцінки ризиків є прийняття рішення про реалізацію чи відмову від господарської операції, а у разі прийняття рішення про здійснення – визначення числового значення ступеня ризику, тобто кількісної оцінки.

Щодо кількісних методів оцінки ризиків, то їх об'єднують у чотири групи:

- експертні – дають змогу визначити рівень ризику в тому разі, коли відсутня необхідна інформація для здійснення розрахунків або порівняння, ґрунтуються на опитуванні кваліфікованих спеціалістів з наступною статистично-математичною обробкою результатів цього опитування;

- економіко-статистичні – застосовуються лише за наявності достатньо великого обсягу статистичної інформації для отримання точної кількісної величини рівня ризику;

- розрахунково-аналітичні – призначені для розрахунку відносно точного кількісного вираження рівня ризику на основі внутрішньої інформаційної бази самого підприємства;

- аналогові – дають змогу оцінити рівень ризику за окремими операціями на основі порівняння з аналогічними.

Отже, враховуючи специфіку податкових ризиків та наявність інформаційної бази для його оцінки, можна зробити висновок, що найбільш доцільним методом для оцінки податкових ризиків є розрахунково-аналітичний метод, підґрунтям якому слугуватиме планування.

Засновником класичної (адміністративної) школи менеджменту вважається французький адміністратор та підприємець Анрі Файоль (Henri Fayol) - розробник п'яти основних функцій управління: передбачення, організація, розпорядження, узгодження та контроль. Огляд сучасної

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА

літератури дає змогу виявити такі функції управління - прогнозування, планування, організація, мотивація, координація, оцінка, облік, контроль, аналіз, регулювання тощо. Ми не беремось визначати доцільність введення чи виділення окремих функцій, найголовніше, що всі науковці до функцій управління відносять планування.

Функція планування являє собою по суті процес підготовки та формалізації управлінських рішень, включаючи такі етапи: визначення мети, виявлення та оцінка вхідних передумов; створення множини альтернатив; визначення критеріїв та вибір на їх основі альтернативи; розробка, доведення та виконання плану.

У діяльності підприємств використовуються різні плани, їх класифікація обґрунтовується групуванням згідно із типовими ознаками чи відмінностями, що дозволяє визначити місце та роль відповідно до свого призначення. Встановлення тотожності і відмінностей між видами планів завдяки їх класифікації дозволяє краще зрозуміти природу планування. За змістом планових рішень виділяють: стратегічне, тактичне та оперативно-календарне планування.

За останні роки вчені, що займаються проблемами стратегічного управління та розробкою стратегії поведінки підприємства у зовнішньому середовищі, створили цілісну систему основних знань про стратегічний менеджмент і планування. Найбільш суттєві дослідження у сфері стратегічного планування виконані у роботах таких українських учених: І. Лукінова, В. Пономаренка, В. Бабица, В. Герасимчука, О. Пушкаря, Д. Божка, Д. Богині, А. Яковлева, О. Тридіда та інших. Вони розглядали розвиток стратегічного планування з урахуванням особливостей української економіки. Із закордонних фахівців у теорію та методологію стратегічного планування вагомий внесок внесли І. Ансофф, Дж. Акофф, Р. Бранденбург, Дж. Стейнер, Дж. Гелбрейт, У. Кінг та інші вчені.

Стратегічне планування, як правило, орієнтується на довгострокову перспективу та передбачає визначення основних напрямів розвитку підприємства, що формалізуються в цілі підприємства, які узгоджуються із ресурсами та зовнішнім середовищем. Стратегія завжди пов'язана із ризиком у зв'язку із постійною зміною умов зовнішнього середовища [11].

Аналіз наукової літератури дозволяє визначити п'ять основних чинників, що впливають на визначення мети діяльності підприємства:

- історичний;
- пріоритети власників;
- вплив зовнішнього середовища;
- ресурси підприємства;
- особливості технології, техніки, управління.

Основна мета стратегічного планування полягає у оцінці власного потенціалу для прийняття рішення щодо розвитку діяльності, виживання чи ліквідації підприємства в умовах невизначеності, конфліктності та ризику.

Визначена мета діяльності підприємства повинна бути формалізована у систему показників, які максимально відображають бажаний стан системи у майбутньому, при можливості вираження цілей повинно мати кількісний характер.

Визначальним чинником розробки стратегічного планування податків є податкова політика підприємства, яка, в свою чергу, є складовою політики бухгалтерського обліку та інших стратегій. Так, податкова політика визначає систему оподаткування, яка буде застосована на підприємстві. Кожна із систем має свої недоліки та переваги, вибір якої ґрунтується на відповідях на наступні питання:

- види діяльності, які буде здійснювати підприємство;
- прогнозований обсяг реалізації за видами діяльності;
- кількість працівників, що забезпечить діяльність підприємства;
- чи буде підприємство платником податку на додану вартість.

Таким чином, вибір загальної стратегії підприємства впливає на формування податкової політики і, відповідно, на розробку стратегії податкових відносин.

При розробці податкової політики слід визначити строк застосування тієї чи іншої системи оподаткування підприємства. Наприклад, при вирішенні розширення діяльності підприємства -

---

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА

розробити план переходу зі спрощеної системи оподаткування на загальну, при ліквідації підприємства, для зменшення податкового навантаження, - навпаки.

Крім того, при формуванні податкової політики слід враховувати стан зовнішнього середовища, в першу чергу, державну податкову політику, передбачуваність і прогнозованість якої у найбільшій мірі впливає на податкові ризики; економічну політику держави, як внутрішню, так і зовнішню. Також не слід забувати про інтереси власників підприємства.

Якщо стратегічне планування можна розглядати як визначення місця підприємства у економічному середовищі, то тактичне планування слід розглядати як процес створення передумов для реалізації намічених цілей. Тактичне податкове планування передбачає розробку планів за окремими видами податків у відповідності до видів діяльності, що включає в себе перелік податків, зборів та обов'язкових платежів; визначення структури та складу служби, в обов'язки якої буде входити реалізація податкової стратегії; форму, зміст та терміни подання управлінської звітності щодо податкових відносин.

Оперативно-календарне планування є завершальним етапом у податковому плануванні підприємства. Його основне завдання полягає у конкретизації показників тактичного плану з метою організації своєчасного нарахування та сплати податків, зборів та обов'язкових платежів, що трансформуються в календарний план податкових платежів.

У процесі оперативно-календарного податкового планування виконуються такі планові функції:

- визначається сума та дата сплати окремих податків, зборів та обов'язкових платежів;
- здійснюється оперативна підготовка для здійснення відповідних платежів шляхом систематичного обліку, контролю та аналізу грошових потоків підприємства;
- ведеться систематичний облік, контроль і аналіз податкових відносин.

При податковому плануванні слід враховувати узгодженість податкової стратегії із загальною стратегією підприємства, що ґрунтується на прогнозуванні соціально-економічного розвитку економіки країни; можливі зміни податкового законодавства, що висуває особливі вимоги до кваліфікації працівників бухгалтерської служби – їх можливості аналізувати та прогнозувати можливі зміни у законодавстві.

Висновки і пропозиції. На основі проведеного дослідження можна зробити наступні висновки:

1. Основою планування податкових платежів є розробка податкової політики підприємства, яка ґрунтується на податковій стратегії підприємства, що є невід'ємною складовою загальної стратегії підприємства.
2. Планування податкових платежів є найбільш ефективним методом зниження податкових ризиків.
3. Складання календаря податкових платежів у поєднанні із ефективною організацією системи бухгалтерського обліку дає можливість створити на підприємстві систему раннього попередження, яка дозволить на ранніх стадіях виявити та оцінити ступінь податкового ризику, що сприятиме підвищенню ефективності прийняття управлінських рішень у сфері податкових відносин та економічної діяльності підприємства в цілому.
4. Підвищення кваліфікації працівників сприяє зниженню податкових ризиків, обумовлених суб'єктивною складовою особи, що приймає рішення.

Література

1. «Paying Taxes 2014: The global picture». PwC and The World Bank/IFC [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pwc.com/gx/en/paying-taxes/assets/pwc-paying-taxes-2014.pdf>.
2. «Paying Taxes 2015: The global picture». PwC and World Bank Group [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pwc.com/gx/en/paying-taxes/pdf/pwc-paying-taxes-2015-overall-ranking-and-data-tables.pdf>.
3. Найт Ф. Х. Риск, неопределенность и прибыль / Ф. Х. Найт; [пер. с англ.]. – М.: Дело, 2003. – 360 с.
4. Вітлінський В. В. Ризикологія в економіці та підприємстві: монографія / В. В. Вітлінський, Г. І. Великоіваненко. – К.: КНЕУ, 2004. – 480 с.
5. Клапків М. С. Страхування фінансових ризиків: монографія / М. С. Клапків. – Тернопіль: Економічна думка, Карт-бланш, 2002. – 570 с.
6. Старостіна А. О. Ризик-менеджмент: теорія та практика / А. О. Старостіна, В. А. Кравченко. – К.: ІВЦ «Політехніка», 2004. – 200 с.

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА

---

7. Устенко О. Л. Теория экономического риска: монография / О. Л. Устенко. – К.: МАУП, 1997. – 164 с.
8. Гранатуров В. М. Экономический риск: сущность, методы измерения, пути снижения: учеб. пособ. / В. М. Гранатуров. – М.: Дело и сервис, 2010. – 208 с.
9. Нехай В. А. Щодо категорії «податковий ризик» / В. А. Нехай // Бухгалтерський облік, аналіз і аудит: сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку: тези доп. II Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Чернігів, 21 листоп. 2014 р.). – Чернігів: ЧНТУ, 2014 – С. 29–30.
10. Лень В. С. Політика бухгалтерського обліку в бюджетних установах: зміст та структура / В. С. Лень, В. А. Нехай // Вісник Чернігівського державного технологічного університету. Серія "Економічні науки". – Чернігів : ЧНТУ, 2014. – № 4 (76). – С. 289-301.
11. Гнедіна К. В. Економічна сутність поняття / К. В. Гнедіна // Формування ринкових відносин в Україні. – 2012. – №. 6. – С. 233-237.

References

1. The official PwC site (2014). "Paying Taxes 2014: The global picture". *PwC and The World Bank/IFC*. Retrieved from: <http://www.pwc.com/gx/en/paying-taxes/assets/pwc-paying-taxes-2014.pdf>
2. The official PwC site (2015). "Paying Taxes 2015: The global picture". *PwC and World Bank Group*. Retrieved from: <http://www.pwc.com/gx/en/paying-taxes/pdf/pwc-paying-taxes-2015-overall-ranking-and-data-tables.pdf>
3. Frank H. Knight (1964). *Risk, Uncertainty, and Profit*. New York: Sentry Press.
4. Vitlinskyi, V. V., & Velykoivanenko, H. I. (2004). *Ryzykolohiia v ekonomitsi ta pidpriemnytstvi: monohrafiia [Risk sciences in economics and entrepreneurship: monograph]*. Kyiv: KNEU. [in Ukrainian].
5. Klapkiv, M. S. (2002). *Strakhuvannia finansovykh ryzykiv: monohrafiia [Insurance of financial risks: monograph]*. Ternopil: Economic thought, Carte blanche. [in Ukrainian].
6. Starostina, A. O., & Kravchenko, V. A.. (2004) *Ryzyk-menedzhment: teoriia ta praktyka [Risk management: theory and practice]*. Kyiv: "Vydavnytstvo "Politekhnik". [in Ukrainian]
7. Ustenko, O. L. (1997). *Teoriya ekonomicheskogo riska: monografiya [Theory of economic risk: monograph]*. Kyiv: MAUP. [in Russian]
8. Granaturov, V. M. (2010) *Ekonomicheskii risk: sushchnost, metody izmereniya, puti snizheniya: ucheb. posob [Economic risk: essence, measurement methods, ways of reduction: manual]*. Moscow: Delo i servis. [in Russian]
9. Nekhaj, V.A. (2014). *Shchodo katehorii «podatkovi ryzyk» [Concerning the category "tax risk"]*. *Proceedings from: Tezy dop. II Vseukr. nauk.-prakt. Konf.: Bukhhalterskyi oblik, analiz i audyt: suchasnyi stan, problemy ta perspektyvy rozvytku (29–30)*. - *Theses of reports from II All-Ukrainian scientific-practical conference: accounting, analysis and Audit: current State, problems and prospects of development (pp. 29–30)*. Chernihiv: ChNTU [in Ukrainian]
10. Len, V. S., & Nekhai, V. A. (2014). *Polityka bukhhalterskoho obliku v biudzhethnykh ustanovakh: zmist ta struktura [Politics of accounting in budgetary institutions: content and structure]*. *Visnyk Chernihivskoho derzhavnoho tekhnolohichnoho universytetu. Serii "Ekonomichni nauky" - Scientific Journal of Chernihiv State Technological University. Series "Economics"*. Chernihiv: ChNTU [in Ukrainian].
11. Hnedina, K. V. (2012). *Ekonomichna sutnist poniattia [Economic essence of the concept "strategy"]*. *Formuvannia rynkovykh vidnosyn v Ukraini - Formation of market relations in Ukraine*, 6, 233-237 [in Ukrainian].

Надійшла 11.05.2015